

Janjičari

|| N. Raos*

Institut za medicinska istraživanja i medicinu rada
Ksaverska cesta 2, p.p. 291
10 001 Zagreb

Sjećam se što sam davno čitao iz čitanke. Riječ je o priči Ive Andrića u kojoj se spominje "danak u krvi", naime turska navada da uzimaju mušku djecu, sasvim ih odvajaju od roditelja te ih potom odgajaju da bi postali elitni vojnici, janjičari. Janjičari su bili kičma Otomanskog carstva, jer takav vojnik nije imao druge obitelji osim postrojbe u kojoj je služio; sultana je pak doživljavao kao oca, jer pravog oca kao da nikad nije imao. Pustimo sad na stranu što sve nije bilo tako crno kako se u to u priči djeci priča (jadnu djecu otimaju od majke) – jer će prije biti kako se u tom danku vidjela prilika da se sinu osigura budućnost a kuća riješi jednih gladnih ustiju – nego se, hajdemo (turska riječ!), pozabaviti samom idejom janjičarstva.

Janjičarstvo, da budemo sasvim jasni, nije ništa novo. To je samo prokušana metoda pripitomljavanja životinja primijenjena na ljude. Zašto je pas privržen čovjeku? Zato što je odvojen od čopora, pa ljude s kojima živi doživljava kao svoje sučopornike. To dakako treba znati ako se hoće držati psa u kući, jer valja paziti da četveronožac zna svoje mjesto u novom, ovog puta ljudskom čoporu. Nikako mu se ne smije dozvoliti da postane alfa-mužjak. Ako se to dogodi, pas može početi nasrtati na ukućane. Još je gore ako se izgubi, pa se s psima slične sudbine udruži u čopor. Tada se mili i dragi kućni ljubimac pretvara u divlju zvijer. Nema lo puta se dogodilo da su takvi, divlji gradski psi napadali ljude poput vukova.

Kad malo razmislim, sve mi to smrdi na stanje u našoj znanosti. (Ili, da budem sasvim iskren, usporedba janjičara i našeg znanstvenika sama mi se nametnula te me nadahnula da napišem još jedan prilog za ovu rubriku.)

Uzmimo za primjer mladog čovjeka, ne više tako mladog da bi išao u janjičare, no dovoljno mladog da je upravo završio fakultet i uputio se u život. Jedna tipična građanska (ili malograđanska) biografija svima je znana. Na fakultetu se motaš oko djevojaka dok se s jednom trajno ne vežeš, a onda se nakon fakulteta zaposliš i njome oženiš. Okučiš se, napraviš djecu i zaslužiš mirovinu

– *Build house, grow fat, and die*. Svoj posao voliš ili ne voliš, ali predano radiš – jer od nečega se mora živjeti.

No to se tako ne događa ako si znanstvenik, ili to kaniš postati. Kao prvo, posla nema. Moraš volontirati i još plaćati troškove doktorskog studija. Novaca nemaš da bi plaćao stan, još manje da bi ga kupio (kredit ti ionako nitko neće dati ako si nezaposlen), živiš dakle kod roditelja. Na trajnu vezu ne možeš ni pomisliti, jer kakvu budućnost možeš pružiti svojoj djeci? (Nijedna žena neće golju za muža – nije to znak pohlepe, nego prirodni ženski nagon da osigura skrb za svoje potomstvo.) Na kraju ti ostaje zadnje pribežište – tvoj posao. Postaješ janjičar: u kolegama vidiš članove obitelji, šef ti postaje otac a šefica majka. Kamo god da se okreneš nemaš kamo ići – izvan laboratorija.

Dakako, i za to postoje eufemizmi. Mladi su znanstvenici svi od reda "genijalci", predani svome poslu u službi čovječanstvu, poput Nikole Tesle i sličnih heroja. Takvi će, kad im se pruži prilika, govoriti u medijima kako rade od jutra do sutra, od ranih jutarnjih sati do kasno u noć i da za njih nema veće naslade od prevrtanja epruveta. I ja sam to iskusio. Živio sam pola godine kao samac i potpuni stranac u jednom gradiću u Sjedinjenim Državama. Bio sam sâm samcat bez obitelji i bilo koga svoga, pa kako sam onda mogao ulupati vrijeme nego radeći u laboratoriju od jutra do mraka?

No moje je stanje bilo samo privremeno. Trajalo je točno pola godine dok mi nije došla žena s djecom. No drugima je, našim mladim (i nešto starijim) kolegama to stanje trajno. A naša država, točnije oni koji bi se trebali brinuti za našu znanost samo trljaju ruke. Imaju radnu snagu koja predano radi, ne buni se zbog uvjeta rada i ne štrajka. Javno se to ne kaže, ali svi znaju (slute) da bi naš znanstvenik radio i bez plaće. Jer osim posla nema ništa drugo u životu.

Čudno? I nije. Ako je moguće da netko svojom voljom sjedne u kamion pun eksploziva i potom se raznese, zašto ne bi bilo moguće da netko radi bez plaće i to smatra normalnim?

* Dr. sc. Nenad Raos
e-pošta: raos@imi.hr